

Izveštaji Sreskog komiteta KP BiH Bosanska Dubica iz 1945. godine

Dragan Trkulja

Vladan Vukliš

JU Srednjoškolski centar „Nikola Tesla“, K. Dubica; profesor istorije

Arhiv Republike Srpske, arhivista;
istoričar; vladanv@live.com

DOI: 10.7251/TDG0115159T

УДК 329.15(497.15 БОС. ДУБИЦА),1945“

Apstrakt: Nakon oslobođenja Bosanske Dubice, 28. aprila 1945. godine, pristupilo se organizaciji nove vlasti, saniranju ratne štete i prilagođavanju kako stanovništva tako i zvaničnih struktura novim, mirnodopskim uslovima. Političku centralu u gradu i srezu predstavljao je Sreski komitet Komunističke partije BiH, podređen Okružnom komitetu KPBiH u Banjaluci, koji je bio nadležan za područje Bosanske Krajine, izuzev bihačke regije. U ovom tekstu objavljujemo sačuvane izvještaje Sreskog komiteta, koji su od oslobođenja pa do kraja godine upućeni Okružnom komitetu, u kojima se detaljno govori o društvenim, političkim i socijalnim prilikama u Dubičkom srezu.

Ključne riječi: Bosanska Dubica, okrug Banjaluka, Komunistička partija Bosne i Hercegovine, 1945. godina, izvještaji, arhivska građa.

Nakon ulaska njemačkih trupa u Bosansku Dubicu, 13. aprila 1941. godine, u ovom mjestu nastupio je četvorogodišnji period osovinske okupacije i diktature ustaškog režima, obilježen ratnim razaranjima i stradanjem stanovništva, najviše onog srpske nacionalnosti. Od ljeta 1941. godine bliža okolina Dubice, a posebno oni dijelovi sreza naslonjeni na sjevernu stranu Kozare, postali su žarište ustanka, o čijoj su se organizaciji i rukovođenju starali aktivisti Komunističke partije Jugoslavije (KPJ). Jedinice Narodnooslobodilačke vojske (NOVJ) dva puta su prodrle u sam grad, prvi put na jesen 1943. i drugi put na ljeto 1944. godine, ali usljed njemačkih kontraofanziva nisu bile u stanju da ga zadrže. Slom osovinske ratne mašine na proljeće 1945. godine nije doveo do svojevlnog povlačenja dubičke posade, sačinjene od ustaških trupa, kojima je komandovano iz Jasenovca kao mjesta brigadnog zapovjedništva. Ipak, tri brigade 45. divizije NOVJ-a uspjele su

tokom noći 27. i 28. aprila 1945. da uz manje gubitke istjeraju neprijatelja i odbace ga preko rijeke Une.¹

Organizacija nove vlasti, već učvršćena u ustaničkim dijelovima sreza, prenijela se i u sam grad. U prvim danima nakon pada Nezavisne Države Hrvatske, pristupilo se saniranju ratne štete i prilagođavanju kako lokalnog stanovništva tako i zvaničnih struktura novim, mirnodopskim uslovima. Političku centralu u gradu i srezu predstavljao je Sreski komitet Komunističke partije BiH, podređen Okružnom komitetu KP BiH u Banjaluci, koji je bio nadležan za područje Bosanske Krajine, izuzev bihačke regije.

Koristimo priliku i povod od 70 godina od oslobođenja Dubice da objavimo izvještaje koje je Sreski komitet od ljeta pa do kraja 1945. godine uputio Okružnom komitetu. Izvještaji, oni koji su sačuvani, detaljno govore o društvenim, političkim i socijalnim prilikama u Dubičkom srezu. Radi se o 13 dokumenata koji su sastavni dio fonda Okružnog komiteta KP BiH Banjaluka (1945-1947), a koji se čuva u Arhivu Republike Srpske u Banjaluci (fond br. 636). Smatramo da oni zaslužuju da budu objavljeni, ne samo zbog sopstvenog informativnog kvaliteta koji će svakako zainteresovati i lokalnu i širu publiku, nego i zbog činjenice da ovakvi dokumenti predstavljaju rijetkost. Sa žaljenjem možemo da konstatujemo da je arhivska građa koja svjedoči o prvim poslijeratnim godinama bosanskodubičkog kraja desetkovana i kao takva „razbacana“ u više različitih arhivskih fondova u nekoliko arhivskih ustanova. Najstariju cjelinu arhivskog materijala nastalu radom lokalnih organa uprave datiramo tek u kasniju 1968. godinu. Nije posve sigurno pod kojim uslovima, ali krajem osamdesetih ili početkom devedesetih godina došlo je do propadanja ili uništavanja fondova Sreskog narodnog odbora (1945-1955), Narodnog odbora opštine Bosanska Dubica (1955-1963), dijela Skupštine opštine (od 1963) te mnogih mjesnih narodnih odbora. Što se tiče arhivskog fonda samog Sreskog komiteta KP BiH, za sada ne znamo šta se s njim desilo. Postoji više mogućnosti. Prva je ta da je isti nastradao u poplavi koja je zadesila Dubicu 1955. godine, iste godine kada je ukinut Sreski komitet zajedno sa Sreskim narodnim odborom. Druga mogućnost je ta da je sa ukidanjem Sreskog komiteta njegova arhiva premještena u jednu od republičkih ustanova u Sarajevu koje su se brinule o zaostavštini radničkog i komunističkog pokreta. Treća mogućnost, možda i najizvjesnija, jeste ta da je ova građa uništena zajedno sa arhivama Opštinskog komiteta Saveza komunista za Bosansku Dubicu, Socijalističkog save-

¹ Dušan D. Samardžija, *Bosanskodubičko područje u NOR-u i socijalističkoj revoluciji 1941-1945*, Bosanska Dubica 1984, 54, 240-243, 254, 264-267.

za radnog naroda i Saveza omladine, kada su ove organizacije tokom tzv. demokratskih promjena s početka devedesetih godina iseljene iz svojih prostorija u centru grada.

U nastavku vam prenosimo transkripte pomenutih izvještaja, prepisane doslovno, bez gramatičkih i pravopisnih korekcija, sa ispravkama očiglednih grešaka u kucanju. Izvještaji su od prvog do posljednjeg poredani hronološki, od najstarijeg do najmlađeg.

* * *

[Skracenicе: **AFŽ** - Antifašistički front žena, **KPJ** - Komunistička partija jugoslavije, **NF** - Narodni front Jugoslavije, **NO** - Narodni odbor, **NOF** - Narodno-oslobodilački front, **ONO** - Okružni narodni odbor, **OZN** - Odjeljenje za zaštitu naroda, **SK** - Sreski komitet, **SKOJ** - Savez komunističke omladine Jugoslavije, **SNO** - Sreski narodni odbor, **USAOJ** - Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije.]

[Dokument br. 1]

SRESKI KOMITET KPJ ZA BOS. DUBICU

1. VI. 1945 GOD.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ za BANJULUKU

Dragi drugovi,

Dostavljamo Vam izvještaj o stanju partijske organizacije u vremenu od 25. aprila do [nečitko] što je prolaskom jedinica II. Armije pitanja bratstva postalo ozbiljnije nego ranije. To je proisteklo otud što su borci pa čak i rukovodioci tih jedinica imali vrlo nepravilan stav po pitanju bratstva, pa čak i u narodu raspirivali mržnju prema muslimanima i govorili kako su oni svemu krivi i kako ih treba uništiti. Pored toga borci su vodili sa sobom žene u Dubicu prvi dan po oslobođenju i davali im neke stvari tako da je narod ostao nezadovoljan, jer je onaj koji je otišao sa vojskom dobio je nešto, a ona većina koja je poslušala nas i nije išla u grad, nije ništa ni dobila. Poslije su i vojnici komande mjesta uzimali i odnosili svojim kućama tako da je u narodu nastao razdori ugled komande mjesta srozao se na ništa, kako u gradu, gdje je pljačka vršena, tako i u selima kod naroda koji je gledao kako svaki pojedinac vuče samo svojoj kući. Isto tako i članovi Sreskog Narodnog Odbora, davali su pojedincima neke stvari. Ovakvi

postupci izazvali su prema N. Odborima i N. Frontu negodovanje, i mnogi otvoreno kažu „Ko je slušao N. Odbore i N. Frontu taj danas nema ništa, a onaj ko je otišao u Dubicu on se je snašao, njega je pomogla i vojska i vlast“. A pored svega toga narod je tek danas osjetio bijedu i pustoš, kad se osjeća sloboda i kad bi mogao nesmetano raditi, i kod njega se osjeća mrtvilo i donekle i nepovjerenje da se to stanje može popraviti.

Opštinski i seoski odbori N. Fronte, kao i partijska organizacija nije u stanju da povuče narod iz tog mrtvila, a sreski komitet je toliko zauzet rešavanjem ne pravilnosti koje je u gradu počinila bivša komanda mjesta da se ne može odvojiti da pruži pomoć organizaciji na terenu. Još jedna stvar koja prouzrokuje strah kod naroda, a to je dase je poslednjih tri dana desilo već nekoliko slučajeva pljačke u selima oko Kozare i Prosare, i narod taman kad je mislio da je slobodan, danas ponovo vidi opasnost koja mu prijeti od bande. Do danas se nije moglo ustanoviti ko je tu pljačku izvršio, ali su uhvaćena dva ustaše pod Kozarom prije dva dana, po čemu se može zaključiti da je neki broj ustaša, a možda i četnika sklonio se u Kozaru i Prosaru. To pitanje je najozbiljnije i njegovom rešavanju treba pristupiti što prije, ali naše mogućnosti su u vojničkom pogledu takove, da mi po njemu ne možemo ništa učiniti [—] komanda mjesta raspolaže sa 100 vojnika, sa kojima mora da obezbedi grad i zatvorenike koji rade na mostovima tako da ne može odvojiti jedan broj vojnika koji bi mogao zaštititi ova sela. Baš u tim selima u kojima su se pojavile pljačke u jedno se šire i vijesti kako su četnici zauzeli Mrkonjić Grad i Travnik, i kod naroda se osjeća strah.

U samom gradu stanje se je popravilo. Smjenjivanjem komande mjesta, greške od strane vojske svedene su na mali broj i privode se kraju i narod se osjeća mnogo sigurniji nego ranije. Glavni problem je oduzimanje krava pri čemu se sreski N. Odbor kruto pridržava direktiva Okr. N. Odbora gde kaže „Svakome ko pozna svoju kravu treba je uz sigurne svjedoke povratiti“. Kako se za jednu kravu javi po nekoliko žena i svaka dovodi svjedoke koji se zaklinju to pitanje je nemoguće riješiti pravilno pridržavajući se direktiva Okr. N. Odbora. Naše je mišljenje da bi sve sporne krave trebalo uzeti i prevesti u državnu svojinu, s tim da se na revers dadne onome kome su najpotrebnije. Taj predlog mi smo dali i Sreskom N. Odboru, i ako se je sekretar Okr. N. Odbora složio s njime, oni i dalje nastavljaju po starom. Bilo je pak i takvih slučajeva gde žena dolazi kod nekoga i poznaje njegovu vlastitu kravu i dovodi svjedoke.

Iz ovoga gledajući da postoji neka naročita mržnja prema muslimanima, ali isti slučajevi su se pojavljivali i prošle godine u čisto Srpskim

selima na Kozari. Ovde više dolazi do izražaja bijeda, i pokušava se da se na koji god način dođe do krave, nego mržnja.

Kako je već napred pomenuto odbori N. Fronta kako seoski tako i opštinski nisu u stanju svojim djelovanjem da zadovolje u rešavanju problema koji pred njih iskrsavaju. I pored toga što u njima većinom pošteni ljudi, koji imaju volju da rade oni često ne mogu da narodu pravilno objasne pojedine stvari, a sreski odbor N. Fronta takorekuć ne postoji jer svi su članovi zauzeti drugim poslovima i ne mogu se posvetiti radu N. Fronta te ne može pružiti pomoć nižim odborima. Naše mišljenje je da se drug Čađo pretsjednik Sr. odbora N. Fronta koji u sreskom odboru ima dva sektora, razreši dužnosti, s ti da ostane član sreskog N. Odbora, ali s tim niti se slažu članovi Sr. N. odbora niti on lično. On se ne oseća sposoban da djeluje u okviru sreza na političkoj liniji, a njegova zamjena na položaju pretsjednika je nemoguća, jer nema sposobnog čovjeka.

U Ravljanskoj opštini, koja je po oslobođenju naseljena izabrani su seoski odbori N. fronta i radi se na pripremama za izbor opštinskog. Ekonomsko stanje na toj opštini je vrlo teško i sa narodom treba imati stalno dodir i to mi činimo odlazeći na taj teren bilo neko od vlasti bilo od N. Fronta.

U samom gradu odbor N. fronta nije izabran jer je trebalo prije riješiti nepravilnosti koje su činjene i omogućiti pravilan izbor odbora. Kako je pitanje ispad i nepravilnosti u gradu riješeno i rešava se, odbor će se uskoro moći izabrati.

RAD I STANJE PARTISKE ORGANIZACIJE:

U toku ovoga izvještajnog perioda osjetilo se je znatno poboljšanje u radu partiske organizacije na terenu opštine Knežičke, dok ostali komiteti ne mogu da se pokrenu u radu. Kod njih se još uvijek osjeća krutost i nesnalaženje o čemu smo i u prošlom izveštaju pisali.

Samim oslobođenjem nastale su mnoge promjene u partiskoj organizaciji jer je povratkom stanovništva na Ravljansku i jedan dio Moštaničke opštine, koji je bio raseljen, jedan broj članova povraćen sa tim narodom i stvorene su nove ćelije u selima: Međeđi, Gunjevcima, Klekovicima i Drak-seniću /Ravljanska opština/ i u Božićima, Šljučanima i Bijakovcu /Moštanička opština/. Također je formirana ćelija u gradu Dubici /od meštana koji su bili i vojsci ili na nekoj drugoj dužnosti kod nas, a sad su povučeni u grad/. Oformljene su i dvije ćelije kod sreskog N. Odbora i to: kod Narodne milicije i kod činovništva istog odbora. Ovim izmjenama opštinski komitet

opštine Moštaničke, ostao je malobrojan /sa tri člana/ jer su dva člana bila na terenu opštine Ravljanske, a drug Radovan Ćurin upućen je sa omladinom u Vojvodinu. U Ravljanskoj opštini gde postoje četiri ćelije opštinski komitet za sada se nemože oformiti već su članovi komiteta koji su došli sa Moštaničke opštine uzeti za sekretare ćelija.

Partijska organizacije komande mjesta u cijelosti je podbacila i sve greške koje su se dešavale deslile su se usled nebudnosti partijskih organizacija. Glavna kočnica da se tim greškama stane na put bio je komesar komande mjesta koji je za mnoge od tih grešaka znao, ali ih je tajio pred partijom, što se je ustanovilo tek poslije na sastanku četne ćelije pri komandi mjesta. O mnogim stvarima ćelija upozoravala je komesara komande, pa čak i i ukazivala i na greške članova komande, ali su za to od komesara dobili odgovor da oni nisu komunisti kad se bave tim pitanjima, a o svemu je ćutao i gledao kako se dalje čini nered po gradu. Organizacija je pročišćena i sad se može očekivati a već se i vidi bolje stanje u njoj.

Ništa nas niste izvijestili o tome da li će drug Šumonja [?] Dušan, komesar komande mjesta biti član sreskog komiteta.

RAD NARODNIH ODBORA:

Rad svih narodnih odbora odvija se dosta dobro, ali još uvijek u radu se osjeća sporost i strah pred zadatcima. U Ravljanskoj opštini izabrani su narodni odbori, kako seoski tako i opštinski i oni već djeluju, a i selima Moštaničke i Knežopoljske opštine koja su sad naseljena, također. U gradu Dubici N. odbor je postavljen, ali njegov rad još uvijek ne zadovoljava, te će trebati vršiti reorganizaciju u njemu. Njegovom izboru ne može se još pristupiti sve dotle dok se ne pronađu ljudi koji će zaista odgovarati svome položaju.

Sreski Narodni odbor još uvijek tapka u mjestu kudi se na sitne stvari, dok krupniji zadatci često ostaju neriješeni i zakašnjavaju. Članovi tog odbora su neinicijativni i ni jednu stvar neće da preuzmu na sebe bez pretsjednika, pa makar ona bila i najsitnije prirode.

SKOJ-evska organizacija u svome radu pokazala je mnogo volje za rad, ali ujedno i mnogo sektašenja pri proširenju organizacije. Još mnogo omladine dorasle za SKOJ, stoji po strani. To je proisteklo od toga što rukovodstvo strahuje da omasove organizaciju, bojeći se rukovođenja tako širokom organizacijom.

U gradu je takođe omladina pokrenuta ali nepravilni postupci Aktiva i izabranih odbora USAOJ-a u gradu doveli su do toga da jedan broj omladine nerado posjeća sastanke. Umjesto političkog ubjeđenja oni su zauzeli birokratski stav i naređenjima okupljali omladinu kako na akcije tako i na političke sastanke.

ANTIFAŠISTIČKI FRONT ŽENA:

U radu AFŽ-a osjetila se je značajna promjena i ako partijska organizacija još u potpunosti nije shvatila važnost te organizacije. O tome nam najbolje govore rezultati predkongresnog takmičenja, koji nam dokazuju da žene imaju neograničenu volju za rad, samo ih treba pomoći.

U samom gradu žene i ako se je tek otpočelo s njima raditi, pokazuju volju za rad. Za primjer služi akcija koja je izvršena na čišćenju njiva gde pored omladine učestvovalo oko 40 žena-muslimanki, zatim konferencije na kojima se žene okupljaju u velikom broju i sa interesovanjem slušaju o našem pokretu.

Izabran je gradski odbor AFŽ-a u koji su ušle zaista najbolje žene i uz svestranu pomoć on će moći da izvrši svoj zadatak, okupljača i prevaspitača žena.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU

[...] Sekretar: [*Radoja* ili *Radoje*]

[Dokument br. 2]

SRESKI KOMITET KPJ ZA B. DUBICU

23 juna 1945 g.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ za BANJA LUKU

Dragi drugovi,

Izveštavamo vas o incidentu koji se je dogodio noću između 22 i 23 juna oko 24 časa u mjestu B. Dubica.

Po završenoj akademiji otpočela je igranka, međutim uskoro iza toga zatajila je pumpa kod centrale i svetla je nestalo. Električar Asib Mujičić /Pibo/ otišao je odmah da vidi šta se je dogodilo i sa ostalim radnicima pristupio opravci pumpe da bi svetlo ponovo uspostavio. Kad je već centrala

mogla da se pokrene uletio je u centralu komandant mjesta drug kapetan Milan Novaković i saobraćajni oficir poručnik Miodragović Gavro, koji su do toga vremena pili kod pomoćnika mobilnog oficira Envera Cerića i u pijanom stanju došli u centralu. Komandant je u ruci nosio pištolj i sa psovkaма i pogrđama jurio na radnike. Prema izjavi radnika on je poštoљem udario po glavi jednog radnika koji je baš radio na dodavanju zraka da bi mašinu pokrenuo. Radnici si se razbježali i sklonili od njega dok je on druga Mujičića uhvatio za prsa podnio mu pištolj u čelo govoreći kako u Dubici treba sve pobiti /ovo su sve izjave radnika/. Drug Mujičić rekao je kako je on bio na akademiji i čim je svjetla nestalo da je došao da vidi šta je sa centralom, izmakao se i pobjegao. Baš u to vrijeme je sam sjedio sa drugom Šukrijom Dolićem koji je trebao da krene u Banja Luku na otvaranje radničkog doma i Safijom Redžepović /obadvoje članovi partije/. Osim njih bile su još nekolike drugarice koje su skidale ćilime sa bine. Tek što je drug Šukrija Dolić krenuo od nas i svi se spremali da krenemo na spavanje dotrčao je drug Mujičić sav zastrašen i sapštio mi šta se je dogodilo. Videći da je stvar vrlo ozbiljna a i da su tamo članovi partije na koje ću moći djelovati krenuo sam sa drugom Mujičićem i drugaricom Safijom na lice mjesta da spriječim daljnji nered. Čim sam krenuo prema centrali čuo sam strašnu galamu i psovke, a kad sam stigao u centralu našao sam pored komandanta i saobraćajnog oficira i nekoliko vojnika koji su došli sa namjennom da komandanta umire i povedu u komandu mjesta. Ja sam mu prišao nastojeći da ga umirim ali on dok je jednom rukom držao za pištolj drugom rukom me je odgurnuo, ne pokazujući ni malo volje da samnom razgovara. Ponovo sam mu prišao sa riječima: Stani Milane, nemoj da me guraš, daj da se porazgovorimo, da vidimo u čemu je stvar. U tom se je suprotstavio poručnik Miodragović vičući kako me ovaj nije gurnuo. Nastojao sam da ga prekinem i da nastavim dalje razgovor sa komandantom, ali nisam uspio. On je na sve moje pokušaje na koncu oštrim tonom odgovorio da sam ja saboter isto kao i ovi radnici koji su namjerno prekinuli svjetlo, /motor koji vuče vodu slab je i ne može se dokazati da je greška kod radnika/. Vidio sam da se s njime ne mogu objasniti upitao sam ga za ime jer ga nisam poznao i pribilježio. U tom je stigao i zamjenik komandanta i poveo komandanta koji je izjavio da sam ga ja uvrijedio jer da sam rekao da sam ja bog u Dubici, dok to ne odgovara istini, kao ni to da sam rekao da komanda mjesta nije ništa pto je on u svojoj izjavi naveo, koja je upućena komandi područja.

Izašli smo iz centrale i ja sam se uputio prema sjedištu. Samnom je krenuo i drug Mujičić i drugarica Safija, a pred nama je išao saobraćajni oficir. Kako je on svratio u istu ulicu u kojoj stanuju i ovo dvoje, ja im nisam dao da krenu za njim već sam ih zadržao jedno vrijeme pa da poslije krenu. Sjeli smo ispred kuće u bašču, ali se je uskoro dogodilo nešto što nas je iznenadilo. Iza šupa koje su nas odvajale od jedne male njivice čulo se je kako je neko preskočio plot a zatim koraci i na koncu punjenje pištolja. Pokušao je da prođe na vrata koja su vodila prema nama ali su bila zatvorena. Kako nismo imali oružja kod sebe nismo se usudili da se približavamo i ispitujemo ko je, ali je sumnjam da je to bio poručnik Miodragović. Mi smo se povukli u hodnik i u tome momentu naišao je i komandant, i posrćući zamakao u istu ulicu sa poručnikom. Videći i ovoga puta komandanta sa pištoljem u ruci nisam dozvolio ovim dvoma da krenu kući već sam ih ustavio kod mene da noće. Nakon krećeg vremena komandant se je vratio pucajući ulicom iz pištolja. Odmah sam izvestio OZNU o svemu, patrole su poslone ali i pored toga što je sa komandantom bio i drug Jerić i komesar i zamjenik komande mjesta on je ipak uspio da ih ubijedi u moje neispravno držanje koje ga nagoni da napusti dužnost i otišao je navodno kući. Do sada se još ne zna šta je sa njime.

Sutradan je zamjenik komandanta pozvao električara Mujičića i sa prijetnjom ga ispitivao gdje je spavao a kad mi je ovaj rekao da je noćio kod mene on mu je rekao da laže, da su kod mene noćile dvije ženske i da će ga uhapsiti zato što laže. Drug Jerić i zamjenik bili su po noći kod mene i kako su palili šibice mogli su vidjeti da je na podu do moga kreveta ležao jedan muškarac i jedna žena a to su: električar Mujučić i Safija Redžepović, sekretar gradske ćelije. Pošto se ovde nameću stvari koje nisu tačne, a sa namjerom da se odgovornost skine sa sebe i nametne drugom molim da se ove stvari ispitaju komisijski i da se donese riješenje po njima. Budući da se je ovo odigralo baš onda kad je ćelija komande mjesta rasformirana i mi tu stvar ne možemo sami riješiti, molimo da nam se da savjet po tome. U gradu je stanje poslije ovoga dosta teško.

Smrt fašizmu - sloboda narodu! [...]

[*Radoja ili Radoje*]

[Dokument br. 3]

SRESKI KOMITET KPJ ZA BOS. DUBICU

5 jula 1945 GOD.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ za BANJA LUKU.

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izvještaj o stanju partijske organizacije na terenu ovog sreza u vremenu od 30 maja do 5 jula 1945 god., sa napomenom da izvještaj nije na vrijeme (25 u mjesecu) mogao stići usljed poslova oko mijenjanja novca, te bolesti sekretara, odsustva sa terena itd.

Političko stanje na terenu sreza (u selima) od prošlog izvještaja znatno se je izmjenilo. Mrtvilo koje je bilo zavladao na terenu ne osjeća se više, i ako ono nije definitivno otklonjeno. Ono se može riješiti jedino na taj način ako se narodu dadne ono najpotrebnije a to je hrana i krov nad glavom što ga i najviše plaši. Što se tiče hrane to pitanje se donekle i rešava, međusobnim ispomaganjem samog naroda, t.j. razumijevanjem samog naroda da jedan drugom pomogne i pomoći koja se dobija u ograničenim količinama, ali sve to nije dovoljno obzirom na slabo ekonomsko stanje čitavog naroda a i na malu pomoć koja stiže. Ipak do danas se je održalo da na terenu nije bilo slučajeva da narod gladuje. Narod se više plaši za iduću godinu jer je ovogodišnja ljetina potpuno podbacila od suše i ono što je zasijano. Na izgradnji kuća još se nije angažovala partijska organizacija. Tu postoje i razlozi (nemanje potrebnog alata i materijala), ali se mora priznati da se taj problem nije ozbiljno shvatio i njegovom rešavanju mora se što prije pristupiti. Taj zadatak mi ćemo moći obaviti sa svojom radnom snagom uz izvjesnu pomoć u zarobljenicima iz logora za sječu šume, ali ekseri klamfe, sjekire, pile i ostali alat u kome smo vrlo oskudni mora nam se dodijeliti ako se ovaj zadatak misli sprovesti u djelo.

Na pitanju bratstva još uvijek se radi i mora se raditi i ako je narod u većini shvatio liniju bratstva. Ovde iskaču pojedinci i ne može se reći da mase nisu načisto sa bratstvom.

Sva pitanja političke prirode koja su iskrsla rešavana su uz direktnu pomoć Sreskog odbora NOF-a i sada seoski i opštinski odbori mogu da savladaju svakodnevna tekuća pitanja.

Danas više ne postoji strah od grupica koje su se pojavljivale i od kojih se je osjećao strah odmah po oslobođenju. Danas već naros sam rešava

to pitanje. Žene stupaju u borbu protiv njih hvataju ih, proganjaju i sada se više i ne zapažaju po terenu.

Narod je čvrsto mobilisan na ekonomskim akcijama, kosačke čete su oformljene i sa kosama koje su dobivene već se otpočinje sa kosidbom.

Dakle svi problemi uglavnom su svedeni na materijalnu pomoć kako bi se narod izvukao iz bijede u koju ga je rat bacio. Riješiti ta pitanja, znači riješiti i pitanja političke prirode koja se pojavljuju na ovom terenu.

Pitanje Dubice je posebno pitanje. Tu su pitanja mnogo složenija i u njihovom rešavanju nailazi se na mnoge teškoće. Izgrede koji su pravljene koristila je i srpska i muslimanska reakcija i zakamuflirano radila, dok na izboru gradskog odbora NOF-a nije istupila kroz usta zavedenih masa i u odbor htjela progurati ljude koji ništa nisu učinili za pokret i koji će možda i vrlo lako doći pred sud nacionalne časti. Ovaj pokušaj je razbijen ali su neki reacioneri već otkrili svoje lice i danas ih već imamo u vidu kao takve. Jedna stvar je karakteristična za dubički čaršiju da narod ćuti i ni o kome neće da govori i da iznosi njegove greške dok ga ne vidi na nekom položaju, a i onda govori po strani a neće na konferencijama. Tačno je da ih na to uči reakcija da bi nezadovoljstvo bilo što veće, ali se vidi i to da te mase uopšte ne misle svojim mozgom i da ih je lako i zavesti i povratiti na pravi put ako im se pravilno ukaže pogotovo ako se imaju argumenti pojedinih ljudi koji ih odvrćaju od pokreta.

Gradski odbor NOF-a je izabran, u njega nisu došli ljudi koje je reakcija htjela proturiti i za koje je agitovala potajno, ali je došao jedan o kome se već sada priča da je bio saradnik poznatog krvnika kadije Đozića, koji je već likvidiran. Kako je već napred rečeno on je mogao biti izabran baš zato što narod nije htio o njemu da govori sve dok nije izabran u odbor. To pitanje ćemo provjeriti i postupiti dalje o čemu ćemo vas obavijestiti.

Političko stanje u Dubici otežava i problem gladi. Preko tri hiljade stanovnika ostalo je bez ikakvih sredstava za život i potrebna je brza intervencija da bi se tome narodu pomoglo i pokazala se briga prema njemu. To pitanje nemoguće je riješiti u našim mogućnostima jer na čitavom terenu stanje je vrlo slabo a u samom gradu pogotovo i ne može se riješiti bez jedne jače pomoći.

Pitanje gradskog Narodnog odbora je također riješeno, odbor je popunjen novim članovima i može se očekivati bolji rad istoga. Pristupiće se pripremama za izbor i čim bude postojala mogućnost izvršiće se demokratski izbor odbora. Ovo navodimo jer je gradski odbor bio jedna od velikih

kočnica u radu i njegovom izmjenom uvjereni smo da će se stanje koliko-toliko popraviti.

RAD I STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE:

U radu partijske organizacije osjeća se više živosti i snalaženja u radu. Problemi ne ostaju nezapaženi i njihovom rešavanju prilazi se na vrijeme samo što ih ćelije često puta ne mogu savladati. Osjetilo se je poboljšanje i u radu partijske organizacije opština Pounjske i Moštanićke, dok na Knežopoljskoj opštini rad je u zastoju, usljed bolesti sekretara i povlaćenja jednog člana opštinskog komiteta. Komitet koji inače nije jak i ne može pružiti dovoljno pomoći ćelijama danas je malobrojan i njegova pomoć ćelijama je vrlo slaba. Pojaćanjem samog sreskog komiteta moći će se pružiti jaća pomoć organizaciji na terenu.

U gradu postoji jedna partijska ćelija koja broji 10 ćlanova ali ona i pored pomoći nije u stanju da rukovodi radom i životom u gradu. Njeni ćlanovi još ne mogu da uoće krupne probleme, a još manje da ih riješe na jedan pravilan naćin.

Sam SK. po pojedinim stvarima u gradu imao je oportunistićki stav i nije zauzimao energićan stav po pitanju rešavanja tih stvari. Sve stvari su se uoćavale ali komitet kao cjelina nije se zauzimao da se greške otklone (istupi komande mjesta i gradskog N. Odbora, gdje se je više ukazivalo tim ljudima na greške, pa i ako ih nisu otklanjali nije se preduzimalo mjere za to pa makar i kaźnjavanjem).

Za partijsku organizaciju komande mjesta ne podnosimo izvještaj jer je rasformiranjem komande vojska sa organizacojom prešla u operativnu jedinicu. Što se tiće milicije, partijska organizacija je nejaćka, ćelija se sastoji od tri ćlana partije i ne može da rukovodi radom. To stanje će se popraviti popunom sa terena.

Seoski i opštinski Narodni odbori u današnjim teškim zadatcima dobro se snalaze. I pored velikih teškoća i nestašice oni uz pomoć NOF-a rešavaju pitanje ishrane i ako na terenu ima 50% stanovništva koje nema hrane, a pomoć koju daje Okruźni Narodni Odbor nije ni izdaleka tolika da bi mogla podmiriti potrebe. Njima još ne dostaje inicijative da sami uvide i rešavaju pojedine probleme, kao ni odgovornosti pred svojim zadatcima.

Gradski Narodni odbor koji je pravio krupne greške i koji je doprinio slabom politićkom stanju u gradu reorganizovan je i u njega su došli ljudi koji će po našem mišljenju moći takvo stanje popraviti.

Sreski Narodni odbor ne pokazuje dovoljno inicijative, često puta pridržavajući se kruto direktiva Okružnog N. Odbora, pristupa izvršavanju pojedinih zadataka ne prilagođavajući ih prilikama na terenu (pitanje krava). Ta neinicijativa naročito dolazi do izražaja kod pojedinih članova koji ni jednu stvar neće da riješe sami bez pretsjednika i sekretara.

U radu SKOJ-evske organizacije nije bilo značajnih promjena od prošlog izvještaja. SK SKOJ-a popunjen je na pet članova i sada će moći dati nešto veću pomoć organizaciji a ta pomoć je potrebna i još ni sada je neće moći dati kolika je potrebna obzirom da su dva člana u tom komitetu nova i da će trebati izvjesno vrijeme i sami da se uvedu u red.

Kod AFŽ-a osjeća se više živosti. Seoske žene okupljene su masovno u organizaciju. Pored političkog rada one su čvrsto povezane na akcijama, u radnim četama, dok žene u gradu još nisu okupljene u dovoljnom broju. Interesovanje kod njih je veliko i treba naći jedan najbolji način kao da ih se okupi ali ovde i sam komitet nije još pronašao pravilan put da ih masovno okupi. Radne akcije ovde ne mogu da posluže kao sredstvo za okupljanje i ako se je i u tom pogledu imalo prilično uspjeha. Rad sa ženama u gradu u glavnom se odvija u političkim sastancima u cilju njihovog uzdizanja.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu! [...]

[Dokument br. 4]

SRESKI KOMITET KPJ ZA BOS. DUBICU

25 jula 1945 god.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ za BANJA LUKU.

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam naš mjesečni izvještaj o stanju partijske organizacije u vremenu od 5 do 25 jula 1945 god.

Stanje na terenu sreza /sela/ od prošlog izvještaja uveliko je ostalo nepromijenjeno. Briga o narodu /podjela ovaca, životnih namirnica, pristupanje izgradnji kuća/ kod naroda nailazi na odobravanja i stanje se je u tom pogledu izmijenilo. Narod vidi da se o njemu vodi briga i da mu se postepeno pomaže u onome što mu je najpotrebnije. No i ovde se ne može svako-me udovoljiti. Često puta oni koji imaju najmanje prava dižu galamu, viču na vlast, prijete sa izborima, ali se prema njima ne zauzima pravilan stav. Umjesto da ih se raskrinkava i izoluje od naroda i njima se po neki put daje

pomoć koju u stvari nebi trebali dobiti samo da ih se učutka, ali se time izaziva nezadovoljstvo kod ostalog naroda. To u većini nisu politički neprijatelji nego sebičnjaci koji hoće sebe da okoriste ne gledajući na potrebe drugoga. Da je tako najbolje nam svjedoči slučaj gdje je jedan reakcionar koji je došao iz Beograda, na Knežičkoj opštini nailazi baš na neke od tih žena i počeo da govori protiv vlasti motivišući to s time da ljudi u vlasti nisu sposobni i da bi trebalo sposobnijih ljudi koji bi mogli više učiniti. I ako često nezadovoljne sa radom odbora one su odgovorile: „Kad vas nije bilo ovde niti smo znali za vas, ti ljudi su bili sposobni da se bore i da upravljaju, oni to zaslužuju i danas, a ako ne mogu sami onda ćemo im pomoći.“

Među zarobljenicima koji se vraćaju iz Njemačke pojavljuje se takvih koji prave ispade, ne odzivaju se na rad, njihovo štetno djelovanje ne odražava se na masama, ali ipak zadaju mnogo posla bilo da ih se popravi, bilo da ih se izoluje od naroda ako se ne daju popraviti. Ima i takvih slučajeva gdje pojedinci svojim drugaricama zabranjuju raditi, ali je bilo o takvih primjera da se drugarica sa takvim rastaje da bi i dalje nastavila rad za opštu stvar, što dokazuje veliku odanost i privrženost NOP-a, i KP.

NOF je uspio da okupi mase i sa sigurnošću se može na njih računati, ali što ne znači da među njima ne treba i dalje raditi. Najštetnija pojava kod pojedinih žena iz sela koje su nastanjene u Dubici u gradu i u okolini grada jest baš vjerska mržnja koju raspiruju reakcionari koji se vraćaju bilo iz Beograda bilo iz Njemačke. Ta politika potiče iz grada i sprovodi je i srpska i muslimanska reakcija da bi [nečitko] okupljanje slojeva muslimanskog svijeta. Naša je greška što nismo na vrijeme prišli ljudima koji dolaze i upozorili ih, pa ako ni to nebi koristilo onda preduzeti i oštrije mjere. U gradu je, prosto rekući, otpočela borba za mase. Reakcija pokušava na raznim pitanjima da ih otrgne od nas, služeći se pri tome zaostalosti masa, i time nameće mnogo posla oko toga da se muslimanske mase održe. Ovo pitanje nije jednostavno, ali stalnim dodirom i pravilnom politikom moći će se riješiti i kod muslimanskih masa. One sve više uviđaju ispravnost naše politike i otrguju se od begovata i stare pokvarene inteligencije.

Pri popuni glasačkih spiskova ne nailazi se na teškoće. Ima takvih slučaje da pojedinci ne razumijevajući jednostavno kažu da neće ni za koga glasati i da prema tome ne moraju da se upišu u spiskove, ali kad im se pravilno objasni oni mijenjaju svoj stav. Jedino u gradu s tim ide malo teže, ali i ovde će se uspjeti.

Općenito ako se uzme, stanje u selima može se reći da je dobro pored izvjesnih nedostataka koji su promakli našim nehatom i koji se uz malo više truda mogu otkloniti, dok su pitanja u gradu mnogo složenija i traže mnogo više umiješnosti u radu. Treba povesti otvoreniju borbu protiv još prikrivenih neprijatelja /reakcionara/.

Još je nešto karakteristično za grad, da narod još ni danas sam neće da pomogne u pronalaženju tih prikrivenih neprijatelja. To je razlog da ni do danas nismo uspjeli dostaviti podatke o onima koji bi trebali da dođu pred sud nacionalne časti.

U svome radu partijska organizacija bila je u glavnom prepustena sama sebi. Sreski komitet je bio malobrojan, a osim toga pojedini članovi opterećeni drugim dužnostima tako da nije mogao pružiti potrebnu pomoć organizaciji. I pored toga ona je uspjela da savlada mnoge zadatke koji su pred nju postavljeni. Bilo je grešaka i još i danas ih ima /nesnalazjenja pred složenim problemima, neimanje inicijative/ ali ti nedostaci proističu uglavnom iz mladosti članstva i slabe političke naobrazbe. Disciplina kod članstva u većini je dobra i na konkretnim zadatcima dobro se pokazuju, ali pred problemima koji iskrsnu na terenu, često zastanu.

Sreski komitet kako je već napomenuto nije mogao pružiti dovoljnu pomoć. Popunom istog može se očekivati da će ta pomoć biti veća i da će se stanje organizacije popraviti.

Jedna pojava koja se je provukla kroz našu organizaciju jest sektašenje u proširivanju. Još ni do danas se u tom nije zauzeo pravilan stav. Često puta ljude se je ostavljalo po strani gledajući na njihove beznačajne greške, a ne uzimajući u obzir njegov rad i zasluge kroz rad i borbu. Ljudima se nije prilazilo onakvim kakvi su sa nastojanjem da se od njih otklone greške, već su se tražili gotovi, izgrađeni ljudi. Ovde su posljedice još onoga masovnog čišćenja 1943, što mnogim ćelijama sputava inicijativu kod priimanja novog članstva.

I pored rada i uspjeha koje postižu Narodni odbori i ako pod vrlo teškim okolnostima, kroz taj rad provlače se i greške, koje se vrlo teško otklanjaju. Birokratija i neodgovornost u radu glavni su nedostatak narodnih odbora. S druge strane i nesposobnost /slaba politička naobrazba/ opštinskih pa i nekih drugih članova sreskog odbora dovodi do toga da su seoski odbori često prepušteni sami sebi, što prouzrokuje da mnogi članovi žele da se riješe odgovornosti i traže da se izvuku iz vlasti. Novom teritorijalnom podjelom i ukidanjem opštine kao administrativne jedinice, ovo pitanje biće

donekle riješeno. Od kadrova kojima se raspolaže moći će se stvoriti jači odbori, a i direktno vezivanje sreskog za mjesne narodne odbore omogućiće jaču pomoć nižim odborima.

SKOJ-evska organizacija još uvijek radi po starom. U njenom radu nema naročitih nedostataka, ali još uvijek ona je malobrojna obzirom na masu onih koje bi se moglo primiti u organizaciju, a koji su još do danas ostali po strani. Slično kao i kod partije strahuje se od primanja u organizaciju i ako postoje široke mogućnosti proširivanja SKOJ-a, partijska organizacija u tome ne pruža dovoljnu pomoć i ne samo to; često puta se SKOJ-evskim rukovodiocima sputavaju ruke u tom pogledu.

Organizacija Antifashiškog Fronta Žena, i ako široka, još uvijek nije uspjela da od žena stvori ono što bi se od njih moglo stvoriti. Njihava politička svijest još uvijek nije na dostojnoj visini i moglo bi se reći da široke slojeve žena njihova velika ljubav prema vojsci i pokretu, koja je nikla odmah u početku ustanka više vezuje uz nas nego njihova politička svijest. I u tom pogledu učinjeno je mnogo, ali nije ni iz daleka koliko se je moglo učiniti. Partijska organizacija niti se je snašla u tome niti je pridavala dovoljno pažnje tome važnom sektoru. Često puta videći da su žene široko okupljene u akcijama, nije se vidjela potreba da ih se svestrano politički i kulturno uzdiže, i da ih na taj način još čvršće veže za naš pokret. To najbolje svjedoči nepravilan stav pojedinih žena po pitanju napuštanja druga-rica od strane nekih vojnih rukovodioca.

Dragi drugovi,

I pored opomena u vezi sa neredovnim slanjem izvještaja nismo mogli tačno na vrijeme poslati i ovoga puta, jer smo zauzeti oko organizovanja [nečitko] uslijedilo je nekoliko promjena u vezi sa proslavom [nečitko] [...]

Članarinu vam ne šaljemo, jer je nisu izmirili opštinski komiteti, ali smo ponovo tražili i poslaćemo do početka idućeg mjeseca. Napominjemo da će prihodi od članarine biti vrlo mali i neće moći podmiriti ni najosnovnije potrebe. [...]

[Dokument br. 5]

Sreski komitet KPJ za Bos. Dubicu

31 - VIII - 1945 godine.

Okružnom komitetu KPJ za Banja Luku

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam naš mjesečni redovni izvještaj o stanju naše partijske organizacije u vremenu od 25 - VII do 29 - VIII 1945 god.

Stanje na terenu sreza nije onako kako bi trebalo da bude, a to je da ima nedostataka u rješavanju problema koji su iskršavali pred organizaciju, a to su: Izgradnja kuća koja je jedna od naj važnijih problema na ovom srezu, i koji zahtjeva svestrani rad i pomoć od organizacije. Po tom pitanju radilo se ali još u nedovoljnoj mjeri tako da je doskoro rad oko izgradnje kuća bio spor, i neorganizovan. U zadnje vreme donešen je jedan zajednički plan od strane vlasti NOF-a, i po planu je ipak krenuo rad malo bolje. Pomoć koja nam je obećana od strane vojske pomalo pristizhe ali i u tom ima nedostataka koji koče brži i napredniji posao, kao na primer: dolazak na naš teren da pomogne gradnju kuća, i njezino vraćanje nazad jer nije dobila konkretnih zadataka na samom terenu gdje je trebala raditi. Naša je krivica što im nije određeno u naprijed posao koji trebaju raditi, a njihova što su bez sporazuma i saglasnosti sa narodnom vlasti vratili se nazad. Vojska je opet došla na rad ali ovo kretanje tamo amo ubija ljudima volju za rad. Dolazak vojske i njihova pomoć narodu oko izgradnje kuća naišli su kod naroda na veliko oduševljenje i zadovoljstvo.

Pomoć narodu u novcu koja mu se podjeljuje počela je da razvija privredni život kod naroda, tako da se narod pomalo može i sam da snalazi za izvjesne potrebe i s tim olakšava rad narodnij vlasti i organizacijama. Pre toga dešavalo se i nedostataka koji se samoj podjeli pokazuju, bilo je slučajeva gdje se pomoć dodijelila nekima kojim nije potrebna, dok onima kojima je više potrebna dobili su manje. To je pomalo izazvalo negodovanja kod naroda i davalo je posla organizacijama i vlasti da bi se to popravilo.

Amnestija koja je data kod nas je odjeknula dosta dobro tako da je jedan čovjek koji je bio odbjegao duže vremena došao i prijavio se narodnoj vlasti. Ali i tu je bilo manjih nedostataka kod pojedinih logora, tako da nepoznavajući dovoljno ljude puštali su i one koji nisu trebali biti pušteni.

Narod koji je došao iz njemačke u prvim danima pravio je prilično ispada, dok se to sada dešava u manjoj mjeri. Greška je organizacija što tim ljudima nisu prišli niti im objasnili naš rad nego su čak neki imali i nepravilan odnos prema njima.

Na našem terenu ima priličan broj invalida koji su prilično nezbri nuti i na teretu svojim familijama koje su isto tako u slabom stanju. Mnogim invalidima potrebno je naknadno lečenje, a mnogima bi bilo potrebno što prije, kao na primer električna masaža za pružanje i oživljavanje mrtvih ži vaca. Materijalni nedostaci a i nedostaci u prevoznim sredstvima to im otežavaju i kod mnogih izazovu negodovanje.

Mali broj Milicije koji je bio u našem srezu nije mogao da obavlja sve dužnosti, tako da je kroz čitavo vreme bilo propusta kod same narodne milicije. Zadnjih dana izvršena je mobilizacija sposobnih ljudi, i uspjelo se da se popuni milicija tako da danas ima broj potreban, ljudi u miliciji.

Upis u biračke spiskove u glavnom je odjeknuo dobro, kod našeg naroda a naročito u selima dok u gradu ima i tih slučajeva da su odbijeni /nemaju pravo glasa/ i dalje traže ili se žale da im se da pravo, ako ne to onda rovale, i prenose lažne vijesti, kao na primer da Hrvati kod nas u Dubici nemaju pravo glasa, i t. d. Dok tim svim stvarima stane se na put u glavnom na konferencijama se razbijaju ti pojedinci.

Izbori koji će da uslijede,² kod naroda su naišli na dobar odjek, a narod se sam to još odavno brine i interesuje. Održane su konferencije po svim selima i prorađen je zakon o izboru, što je izazvalo živu diskusiju, tako upoznat sa zakonom narod se osjeća slobodniji i zadovoljniji.

Narodna fronta u glavnom okupila je narod u Dubici kao i u selima, njihni rad u glavnom se osjetio sad u ovom predizbornom radu. Štampa koja svakodnevno pristiže na teren, od nje narod nema mnogo koristi jer se ne prorađuje u dovoljnoj mjeri i narod je mobilisan na drugi rad koji mu ne da vremena za prorađanje materijala, a i sami ljudi koji tumače pročitani materijal dosta su nesposobni i teško zainteresuju mase.

Ishrana naroda je dosta otežana radi velikih oskudica u mlinovima koji radi pomanjkanja vode i suše nemogu da melju. Bilo je slučajeva da narod po više puta nema kruha u kući. Nastoji se da se dovedu u ispravnost bar neki motorni mlinovi, a već jedan je i popravljen.

---

² U septembru su održani izbori za gradske i sreske narodne odbore, dok su u novembru održani izbori za Ustavotvornu skupštinu DFJ. (prim. prir.)

U ovom radu partiska organizacija je radila u priličnoj mjeri ali osamljena i bez pomoći partiskih rukovodioca koji nisu davali pomoći organizaciji. Partiske organizacije na terenu su radile, i zadatci koji su iskr-savali pred njih sami su pronalazili metode kako i na koji način da riješe te probleme. Pitanje proširenja partiske organizacije na našem terenu je još uvijek začaureno, tako da se vrlo malo proširuje. Niži rukovodioci nemaju slobode i samoinicijative u svojim rukama a ni sam sreski komitet nije se s tim pitanjem pozabavio ni ti dao dovoljno pomoći organizacijama na terenu. Odgovornost kod članova partije je dosta dobra, što se vidi iz toga da ljudi izvršavaju zadatke koji se pred njih postavljaju. Disciplina kod članova KPJ je na priličnoj visini, ali ipak ima nedostataka koji se mogu osjetiti kao na primer zakašnjenje na sastanke.

Rad sreskog komiteta bio je dosta nedovoljan, a naročito u pomoći na teren. Bilo je slučajeva da pojedini članovi komiteta po 10 i više dana nisu odlazili na teren, a ni u samom komitetu nije se osjetio rad za to vreme. Naj više je kočilo rad na terenu a i u samom komitetu nesporazum između samih članova komiteta. U glavnom je svaki član komiteta radio svoj rad po kome je bio zadužen nevođeci brigu o drugim sektorima kako se oni razvijaju. Naj više nesporazuma i nepovezanosti bilo je između komiteta i narodne vlasti, neupoznavajući jedni druge sa direktivama koje su dolazile jednima ili drugima, tako da se na terenu razmimoilazilo. Svi ovi nedostaci su pretrešeni na našem prošlom sastanku, gdje su članovi komiteta upoznati svim nedostacima, i pred sebe postavili nove zadatke, a dati su zadatci i pojedincima da otklone nedostatke koje su do sada imali.

Narodna vlast mnogo se pozabavila svim ovim pitanjima sa kojima su se bavile i ostale organizacije, ali pored toga zalaganja bilo je prilično propusta od strane narodne vlasti a to je da su ljudi počeli da rukovode na birokratski način. Prenesu neku stvar na opštinski odbor opštinski odbor na seoski ovi vraćaju nazad neznaju da sprovedu u djelo, a pomoć im nije ukazivana. Nisu se članovi odbora zainteresovali da se uzdižu kako bi mogli lakše da rade i da sprovode u djelo direktive koje im se postavljaju. Autoritet kod pojedini članova dosta je dobar, dok kod pojedini vrlo slab, kao na primer Milan Kaurin koji ima dosta slab autoritet kod naroda. Ima jedan član odbora koji se uvukao u sreski odbor a to je Hasan Cerić, isti je bio u ustaškom pokretu o kome smo skoro dobili podatke.

Organizacija SKOJ-a njihov rad dosta je dobar. Oni su se bavili svim pitanjima koji je i partija. SKOJ-evska organizacija u zadnje vreme proširila se u dovoljnoj mjeri. Odgovornost kod pojedinih članova SKOJ-a je dobra

dok je kod pojedinih slaba, također i nedisciplina kod pojedinih je slaba to je proisteklo usled toga što je organizacija dosta proširena imaš mnogo mladih članova. Imaš nekih SKOJ-evskih aktiva koji broje po sto članova tako da sekretari aktiva nisu bili u stanju da rukovode sa njima, u zadnje vreme aktivi su podjeljeni po grupama, tako da se njihovi sastanci održavaju po zaseocima. To ne znači da su se aktivi sasvim razdjelili, oni su i dalje kao cjelina. Kod same omladine bilo je usledilo neko mrtvilo što se konstatovalo da se nisu vršile neke akcije masovne omladinske, i usled toga mrtvilo je proisteklo, dok se te stvari poboljšavaju.

Rad AFŽ-a je dosta dobar, njihovi sastanci održavaju se djelimično. U toku ovog mjeseca žene su učestovale u svim radovima i izvršuju sve zadatke koji se postavljaju pred njih. Održana je sreska konferencija žena koja je imala dosta dobrog značaja, i uspjeha. Na konferenciji su prenešeni zadatci sa I kongresa Antifašistkinja Jugoslavije. Popis nezbrinute djece je vršen ali usled nedostatka materijala nije se moglo sprovesti u dovoljnoj mjeri. Propusta u pogledu djece je bilo prilično, tako da sama partija nije dala dovoljno pomoći. Ovi nedostaci u glavnom kasnije su ispravljati. [...]

Za sreski komitet K. P. J.

Миљатовић Васо

[Dokument br. 6]

SRESKI KOMITET K. P. J. za BOS. DUBICU

7 - IX - 1945 godine

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ-je za BANJU LUKU

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam podatke o izbornoj kampanji sa terena našeg sreza. Do sada se upisalo u biračke spiskove 8173 /osam hiljada sto sedamdeset i tri/ člana.

Pravo glasa na našem srezu gubi 620 /šesto dvadeset/ članova. Odziv srba za upis u biračke spiskove bio je vrlo dobar, odziv muslimana onih koji su poštteni i oni koji se nijesu ogriješili o NOP bio je također dobar, hrvata je vrlo mali broj kod nas koji imaju pravo glasa, ali oni koji imaju pravo glasa svi su se upisali u biračke spiskove.

Bilo je slučajeva da su se žalili oni kojima je oduzeto pravo glasa, tim se je objasnio Zakon o biračkim spiskovima.

Što se tiče žena, omladine, vojske, invalida i starih političara njihov odziv bio je odgovarajući.

Na našem terenu održali smo prvenstveno po svim selima i mjestima konferencije na kojima je dobro proraden Zakon o izboru narodnih odbora. Poslije toga održane su mjesne konferencije po svim mjestima čija je svrha bila predlaganje kandidata u mjesne i sreske odbore.

Na nekim mjestima narod ne kandiduje neke od starih odbornika, među kojima ima i članova KPJ. Razlog tome je što su ti ljudi i žene svojim nezalaganjem za posao i nevođenje dovoljno brige o narodu izgubili autoritet kod naroda. Narodu na ovim konferencijama nije niko kočio inicijativu.

Na ovim konferencijama je govoreno o prvim slobodnim narodnim izborima, koje je doživio naš narod, o tome kakve ljude treba birati u narodnu vlast i o tome kako i na koji način će narod sačuvati svoje tekovine.

Smrt fašizmu [—] Sloboda narodu!

Za sreski komitet KPJ.

Kosa Tomaš

[Dokument br. 7]

SRESKI KOMITET KPJ. ZA BOS. DUBICU

Bos. Dubica 26. IX. 1945 g.

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam naš redovi partiski izvještaj o stanju partiske organizacije na terenu našeg sreza od 29. VIII. Do 26. IX. 1945 g.

Kroz ovaj mesec dana političko stanje se uveliko poboljšalo, jer je u toku ovog mjeseca uloženo mnogo napora da se podignu kuće narodu. Sagrađeno je 450 kuća od toga je 150 kuća nepokrivenih, još nije riješeno pitanje izgradnje kuća i to uslijed oskudice u materijalu i prevoznim sredstvima. Kuće se grade ali sada malo sporije jer pomoć koju nam je dala vojska sada nemamo a i zbog toga što je narod zaposlen oko sabiranja kukuruza i druge ljetine.

Izbor za narodnu vlast odnosno za izbor odbornika za pojedina mjesna područja i sreski narodni odbor imaju vrlo dobre rezultate. Svijest kod naroda je dosta velika što se vidi iz toga da je narod poveo računa koga će da bira u narodnu vlast, partija je predvidila ljude koji će da uđu u narodnu vlast a zatim je dato narodu na volju da i isturi kandidate iz svoje sredine gdje se vidjelo da su istureni baš oni ljudi koje je partija predvidjela. Pred same izbore održane su konferencije sa narodom gdje se narodu objašnjavalo o izborima i proučavao se izborni zakon, narod se ovakvim konferencijama odazivao masovno. Izbori su prošli u dosta dobrom redu, bilo je nekih grešaka i sporine ali je to dolazilo otud što je priličan broj nepismenih glasova. Narod je na izbore došao vrlo organizovano.

Dar od Maršala Tita koji je dodijeljen na naš srez odnosno narodu Kozare imao je vrlo dobar odjek u narodu, dok je kod samodjelenja bilo manjih grešaka. Po pitanju raspodjele pomoći održane su konferencije sa narodom gdje je narod sam isticao kome šta treba da se da od pojedinih dobiti stvari.

Sjetva koja prestoni na našem srezu još nepočinja jer narod nema sjemena a mnogi nemaju tegleće stoke, traktore kojima raspoložemo nemožemo upotrijebiti jer je oskudica u benzinu. Narod nemože da plati traktore odnosno da plati benzin i traktoristu jer je mnogo skupo, jedan dulum 400 dinara.

Ishrana naroda za sada je dosta dobra dok se narodna vlast brine samo o onima koji su došli iz ropstva i onima koji nisu imali ništa usjeva, noćana pomoć narodu je dosta pomogla.

U skoro vreme pojavila se jedna grupa bandita u prosari koja je napala tri čovjeka i zaklala ih isti su išli po drva u Prosaru. Za iste se uopšte nije znalo dok se taj put nisu otkrili, jer uopšte nisu izlazili pred narod.

Rad narodno oslobodilačkog fronta u glavnom za ovaj mjesec dana na rad oko izbora narodnih odbora kao i što boljih rezultata na samim izborima. Štampa koja je stizala u glavnom je prorađivana je ali naj više je pažnje posvećeno zakonima o biračkim spiskovima i uopšte zakonima koji su donešeni na zasjedanju privremene narodne skupštine. Narod grada Bos. Dubice još ni danas nije sav okupljen u NOF i to u glavnom žene Muslianske kao i omladinke koje nikad nisu izlazile pred narod ovih ima jedan manji dio, dosta je teško okupiti taj narod jer je pod uticajem svojih starijih. Ima izvestan broj koji su došli iz Beograda i nastoje da stvore pozicije kod

људи politički zaostalih i људи nacionalno nesvesnih, ali na te sve stvari dosta se pazi.

U svim ovim radovima partiska organizacija se osjećala kao rukovodioc i inicijator, radila je u priličnoj mjeri, ali nije opet pored tolikih zadataka koji su stajali pred partiskom organizacijom dala dovoljne pomoći dabi se ti zadatci što bolje i na vrijeme izvršili. Disciplina kod članova partije nije najbolja a to se vidi iz toga kada se zakaže sastanak ili konferencija nedolaze na vreme. Ima nediscipline kod pojedinih komiteta a također i labavosti, a to se osjeća baš sada pred samu reorganizaciju odbora. Opštinski komitet Pounjska učinio je grešku gdje su kažnjeni svi članovi istog komiteta, od strane ovog komiteta. Žito koje je trebalo podijeliti narodu opštinski odbor je prodao i namirio je svoje potrebe, dok je naroda bilo gladnoga.

Rad sreskog komiteta KPJ bio je priličan i davao je pomoć na terenu ali se ta pomoć svodila na jednog ili dva člana dok su ostali bili zauzeti drugim poslovima. Sreski komitet radi kao cjelina dosta dobro ali je dosta malen i rad je otežan.

Rad narodne vlasti u toku ovog mjeseca bio je priličan ali se osjećalo mrtvila i labavosti jer su mnogi očekivali da neće biti izabrani na izborima. Sada novo konstituisani narodni odbori nisu se još snašli u svome radu jer ima mnogih koji su prvi put stupili u narodnu vlast. Sreski odbor je dosta promjenjen tako da se људи još nemogu snaći pred zadatcima koji stoje pred njima.

Rad SKOJ-evske organizacije dobar je, njeni rad za ovaj mjesecu uglavnom je kao i u članova partije [,] izbo[ri] i izgradnja kuća, njihov rad u organizovanosti za izbor bio je dobar. SKOJ-evska organizacija mnogo je zainteresovana u svim tim radovima. U samom proširenju SKOJ-a uspjelo se dosta dobro tako da je do danas sva omladina odraslija okupljena u SKOJ sem one omladine koja je došla iz njemačke. Disciplina kod njih nije na visini a naročito kod članova koji su u zadnje vrijeme primiti. Sama naobrazba kod SKOJ-a još je vazda slaba i to teoretsko politička što im mnogo smeta u radu, a i tome je razlog što su људи samouki kao i oskudica za sami kadar a i kadar koji postoji nije u stanju da dadne pomoć dovoljnu.

Rad AFŽ-a dosta je dobar, zadatci koji se pred žene postavljaju one ga izvršavaju. Sastanci žena u zadnje vreme vrlo su se slabo održavali. Popis nezbrinute djece još nije dovršen, i to usled toga što sami tiskanica nije bilo, a sada se piše čist papir. Dječiji dom primio je jednu manju količinu siročadi, ali djeca su još vazda neobučena i sama hrana za njih nije naj-

bolja. U dom može se primiti 250 djece, a neopskrbljene djece ima hiljadu i više.

Smrt fašizmu [—] Sloboda narodu [...]

[Dokument br. 8]

Sreski komitet KPJ za Bos. Dubicu 12 - XI - 45.

Okružnom komitetu KPJ za Banja Luku

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam kratak izvještaj o izborima na našem sreзу.

Izbori su uglavnom protekli u redu i bez ikakve smetnje. Bilo je ponegdje i nepravilnosti, najviše u ispunjavanju zapisnika. Iako je bilo neugodno vrijeme ipak se na izbore odazvalo 95,84% od kog broja je glasalo u kutije bez lista 228 glasača. Tih glasova većim dijelom je otišlo iz neznanja i zbunjenosti, a nešto i namjerno, jer ima ljudi protiv NF. Tih slučajeva većina je u Dubici no [na] sva [druga] četiri biračka mjesta.

Uz ovaj dopis prilažemo vam pregled glasanja, tako da ćete najbolje moći vidjeti.

O pojedinostima, kao [na primjer] dolazak na birališta, odvoženje i dovoženje bolesnih, o raspoloženju i t. d. pisaćemo članke za štampu, a jednim opširnijim izvještajem izvjestićemo i Vas.

Uz drugarski pozdrav,

S. F. — S. N. [...]

[Dokument br. 9]

Sreski komitet KPJ. Bos. Dubica

19. XI. 1945 god.

Okružnom komitetu KPJ BANJA LUKA.

Dragi drugovi,

Na 13. ov. mj. Poslali smo Vam rezultate izbora sa našeg sreza. Sada Vam šaljem opširniji izvještaj na osnovu vašeg traženja dopisom sa 12. XI.

ov. god. a koji smo dopis dobili 10. ov. mj. Naveče, koji je izvještaj toga dana trebao da bude kod Vas, te smo eto u zakašnjenju sa istim.

Predizbornu kampanju vršili smo pomoću aktiva agitatora koji smo aktiv oformili u početku kampanje. Po svim selima po većim zaseocima i kvartovima u gradu održali smo konferencije po svim pitanjima a najviše po pitanju izbora. Te konferencije su uspjele jer smo pomoću njih stvorili interesovanje naroda za izbore, kao i za veliki sreski zbor koji je održan 4. ov. mj. i koji je upotpunosti uspio.

Narod je bio zainteresovan za izbore to se vidi po odzivu na iste i odan je narodnom frontu što se vidi da je za njega i glasao izuzev jedan mali procenat koji je bio protiv fronta. Muslimani su se na izbore odazvali upotpunosti a pogotovo kad se uzme u obzir Orahova gdje su došli na izbore sto po sto. Najslabiji odziv bio je iz sela Pobrđana i Citluka na glasačkom mjestu Čitluk i iz sela Slabinja na glasačkom mjestu Slabinja. Na sami dan izbora vidilo se veliko zadovoljstvo i ozbiljnost naroda jer je dolazilo staro i bolesno i strpljivo čeka svaki na red. Tajnost izbora nije povređena, ali je ipak bilo slučajeva kod pojedinaca većinom kod žena da javno bace kuglicu u kutiju. Ono što je glasalo protiv N. F. dobar procenat od toga je nesvjesnost u glasanju jer je bilo slučajeva da kada se omakne kuglica glasaču u kutiji bez liste na licu mjesta izjavljuje i moli da se to povрати, a bilo je i ti slučajeva da poneka žena ode kući plačući. Sudeći po svemu može se reći da, je pored svih prigovora oko podjele socijalne pomoći ipak narod uz narodni front i da je političko stanje na našem srezu dosta dobro, što neznači da ima još ljudi koji se neslažu sa politikom fronta koje još treba ubjeđivati i boriti se protiv njihovih mišljenja. Mi smo napisali članak o toku izbora i nekim pojedinostima i poslali uredništvu listova koje mi dobivamo.

Partijska organizacija u predizornoj kampanji u prvi mah nije se založila najbolje niti je pridavala važnost izborima. Našim obilaskom partijske organizacije pomogli smo na terenu članstvo da se moglo bolje angažovati za izbore te se ta neaktivnost prilično otklonila. Najveći nedostatak kod partijske organizacije je u tome što se nije dovoljno založila za tehničke pripreme kao na primer, sređivanje birački spiskova jer je i ovoga puta po neko ostao ne upisan, a bilo je i tih slučajeva da je po neko upisan i dva puta. Općenito uzevši partijska organizacija na čitavom srezu ne osjeća se odgovorna u dovoljnoj mjeri što se najviše odrazilo po pitanju izveštavanja u toku izbora i po završenim izborima te i mi nismo mogli na vrijeme izveštavati okružnu izbornu komisiju kao i Vas. Ta neodgovornost je i po drugim

pitanjima. Mi smo na svom sastanku riješili da ove pojave ispitamo i da po tome ukažemo članstvu na terenu a pored toga izrazite slučajeve komisijski ustanovimo i da Vam pošaljemo svoj predlog po našem mišljenju šta bi trebalo učiniti po tom pitanju.

Ovom izveštaju prilažemo i podatke o izborima po kome će te najbolje moći vidjeti koliko se naroda odazvalo, koliko glasalo za frontu, koliko protiv i koliko nije došlo na izbore.

Uz drugarski pozdrav,

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za sreski komitet KPJ.

Miljatović Vasilije

[Dokument br. 10]

Sreski komitet K. P. J. za Bos. Dubicu

30. XI. 1945 god.

Okružnom komitetu K. P. J. Banja Luka.

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam mjesečni izvještaj za ovaj mjesec o stanju na terenu, o radu Partijske organizacije, o stanju i radu SKOJ-a i ostalih organizacija koje postoje na ovome srezu i to kako sledi:

POLITIČKO STANJE, i ako se narod na terenu ovog sreza hrve sa velikim teškoćama, nestašicom hrane i zaprežne stoke, živeći u nedograđenim kućama dosta velikim dijelom kao i u svim ostalim nezgodama ipak je političko stanje dosta dobro, a pogotovu što se tiče sela. U samom gradu Dubici nebi se moglo reći da je političko stanje najbolje. Bratstvo je slabo zastupljeno. Uzrok tome je što u gradu ima ljudi, koji još nisu raščistili sa starim šovinističkim pojmovima. To se odražava većinom kod srpskog dijela naroda, koji je došao bilo iz Njemačke, bilo iz Beograda, a i u samom gradu ima ljudi koji su sa istim nazorima. To trvenja nije otvoreno, ali se ipak osjeća negodovanje i gundanje jednih protiv drugih i nema one prave harmonije i zajedničkog rada između srba i muslima koja bi trebala da bude. Što se tiče Hrvata njih kod nas ima vrlo malo i to same žene koje se još nisu saživile ni sa jednima ni sa drugim. Razlog tome je što se nije pored masovnih konferenci i pojedinačno prilazilo ljudima i govorilo o važnosti

bratstva i jedinstva. Pored toga ponekad i sami odbori narodne vlasti svom poslu pogriješe po najviše u djelenju sjemena pa i ostalih stvari, koje greške imaju slab politički odraz. Te greške se pred narod iznose i otvoreno priznaju i većina naroda pravilno shvati položaj narodnih odbora i njihovo zalaganje da se što manje griješi. Ovaj komitet po toj stvari preuzeo je mjere putem razgovora sa pojedincima na koje se ovo odnosi i o tom poslu da se i ako sporo ipak uspjeti. Da je političko stanje na ovom srezu dobro najbolje se vidjelo na izborima 11-og novembra. Toga dana narod je 96% izašao na izbore i svjesno glasao za narodni front, izuzev manjeg dijela koji je glasao u kutiju bez liste, a i u tom dijelu bilo je i onih koji su nesvjesno ili nehotice bacili kuglicu u kutiju bez liste. Istina je da na izbore nije izašlo 517 glasača. To se većinom desilo u onim selima koja su pripala dubičkom srezu sa ranije kostajničke opštine. Bilo je takvih i sa ostali mjesnih odbora ali dobar dio od toga bio je bolestan. Eto sve nezgode pa ni elementarne nepogode nisu narod ostavile da nedođe na izbore osim toga navedenog broj akoga mi smatramo da je ipak velik. Izborna komisija i komisija za biračke spiskove nije odigrala svoju ulogu. Bilo je malo sporosti u radu a i spetljanosti u biračkim spiskovima pa čak i tih slučajeva da nisu svi glasači bili upisani u biračke spiskove i ako manji broj, a bilo je i toga da su poneki ljudi bili i dva puta uvedeni u birački spisak.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA, na ovome srezu ima sada 472 članova K. P. Od toga broja ima radnika 7 [,] intelektualaca 3 [,] a ostalo su seljaci. Kandidata ima 62. SKOJ-a ima 2 101. Naš komitet sastavljen je od 6 članova koji su svi zaposleni na razne dužnosti osim sekretara komiteta. Po svom sastavu komitet bi mogao raditi, ali kod nas se osjeća nesamoinicijativa i zapetljanost, a pomalo i neodgovornost. Još nijesmo uspjeli da pronađemo vrijeme, da stignemo na sva mjesta gdje mora da se nađe član komiteta. Na svim mjesnim teritorijama formirali smo mjesne biroe osim Orahove i Dubice. U Orahovoj postoji samo jedna ćelija koja je vezana za komitet. Mjesni biroa imamo 17 i to po 3-4-5 članova, kako i koliko na kom mjestu ima ogranaka. U partijskoj organizaciji kod dobrog dijela osjeća se neodgovornost i tromost koja povlači za sobom ne izvršavanje partijski zadataka na vrijeme. Politička svijest kod svih članova je niska iz čega proističe da poneki član partije daje ostavku otvoreno - da nebude član partije a poneki prekine dolazak na sastanke i prestaje raditi. Usled svoje političke nedoraslosti mnogi članovi često puta [?] pred ljudima koji hoće na ovaj ili onaj način da njihova nakaradna postavka dođe do izražaja. To se najviše odražava pri djelenju socijalne pomoći i samopomoći u opšte, kao i u političkoj

borbi. Pored toga u partijskoj organizaciji osjeća se i hegoisma. Mnogi članovi postavljaju pitanje svoje plate - pitanje poboljšanja svog ekonomskog položaja neobaziruci se na opštu stvar. To se najviše pojavljuje kod članova mjesnih odbora. Desio se slučaj u Međedi da su članovi Partije prodali veću količinu sijena koje je ukošeno za bivšu Ravljansku opštinu. Ti članovi Partije bili su tada članovi opštinskog odbora i to su učinili bez znanja sreskog odbora i novac primit za sijeno međusobno su podijelili i trošili ga u svoje lične svrhe. Taj slučaj je skoro otkriven. Ovaj komitet oformio je partijsku komisiju koja će stvar ispitati poslije čega će mo donijeti svoj zaključak i poslati svoje mišljenje i predlog tome komitetu na riješenje. Poslije izbora članovi ovog komiteta održali su sastanke sa mjesnim ćelijama koje su slabije, na kojima se govorilo o svim ovim nedostacima i pojavama u organizaciji i u tome se vrlo dobro uspjelo kod onih ćelija u kojima su članovi Partije stariji i odgovorniji. Isto tako održali smo konferenciju sekretara Partijskih biroa, sekretara i predsjednika mjesni n. odbora, zaduženih poslovođa koji su članovi Partije, na kojoj se konferenciji govorilo po svim onim pitanjima koja su pretresana na konferenciji sekretara sreski n. Odbora, sekretara sreski komiteta koja je održana u Banjoj Luci 25. ov. mj. Mišljenja smo da će poslije ove konferencije biti prekretnica u daljem radu.

SKOJEVSKA ORGANIZACIJA, ova organizacija kako je napred navedeno broji 2101 članova. Proširenjem ove organizacije mnogo se je rasplinula. Primljeni su drugovi i drugarice dosta mladi tako rekući djeca koja nisu za tu organizaciju dorasla. Tako mladi i nedorasli nisu mogli ni shvatiti svoju dužnost ni važnost organizacije. Polet i radni elan kod naše omladine je prilično opao. Uz ovu rasplinitost još je i to da je dosta slaba pomoć davana tako mladim Skojevcima, pa se nisu mogli ni snalaziti u svojim poslovima i na osnovi svoga ne snalaženja i niske političke svijesti došlo je do svega što je gore navedeno. Ni sam sreski komitet SKOJ-a sada nije potpun. Jedan član tog komiteta drug Rade Vučen odselio je u Vojvodinu a drug Milorad Vignjević pohađa gimnazijski kurs i neće moći mnogo da pomogne omladinskoj organizaciji na terenu. Tako je taj komitet ostao svega sa 4. člana. Ovaj komitet SKOJ-a ako se nebi proširio neće mnogo moći učiniti na terenu sobzirom da su i oni uposleni na druge dužnosti. Mi smo riješili da obilazeći partijsku organizaciju osiguramo veću pomoć SKOJ-a s tim da slabije aktive posjetimo i da im direktno pomognemo.

NARODNA VLAST, Sreski odbor n. vlasti još se nije potpuno snašao u svim poslovima, ali ipak na putu je svoga osamostaljenja. Naj veća je mana kod njih što su u poslu spori i što pojedinac nezna ćuvati svoje dosto-

janstvo i ugled sreskog odbora, što proističe iz neozbiljnosti kod pojedinih članova. Što se tiče odelenja u tom odboru, prilično su sređena. Činovnika imade dovoljan broj samo im nedostaje jedan stručnjak statističar, dok referente po svim granama imadu. Sekreterijat su prilično sredili, personalno otsjek vodi vrlo dobar i siguran čovjek. Mjesni n. odbori još nerukovode u svojim mjestima u punoj mjeri. Najviše su se izgubili u tom što se nisu oslanjali na svoje mjesne skupštine, da ih ti ljudi u poslovima pomognu. Ukoliko su se i oslanjali to je bilo dopisom iz kancelarija na birokratski način, te su na taj način ili svaki put neuspjeli ili teret primili na sebe, te na taj način nisu mogli udovoljiti potrebama posla. Po pitanju pokretanja rada mjesnih n. odbora poslije ovog sastanka o kome smo napred govorili riješili smo održati sastanke sa mjesnim skupštinama te će mo im na taj način pomoći, a za neizvršenje zadatka viših odbora pozivati članove odbora koji su komunisti na odgovornost.

ANTI-FAŠISTIČKI FRONT ŽENA, u posljednje vrijeme žene po selima su počele održavati čitalačke sastanke, dok masovne akcije žene rijetko vrše. Posljednja akcija žena je bila posjeta doma ratne siročadi i to žena iz grada. O toj akciji govorilo se i u selima, te na taj način pokrenute su žene koje će sada početi posjećivati dijeći dom donoseći životne namirnice za djecu.

SINDIKATI, udruženja radnika u sindikalne podružnice kod nas je bilo nakardno postavljeno. Bila je samo jedna podružnica svih činovnika, namještenika i svih radnika raznih struka, a uprava te podružnice nazvana je mjesnim sindikalnim vjećem. To se je prije izvjesnog vremena popravilo. Sada je formirano 6 sindikalnih podružnica od radnika raznih struka i izabrano je mjesno sindikalno vjeće koje se povezalo sa zemaljskim sindikalnim vjećem u Sarajevu, preko kojega će moći rešavati svoja radnička pitanja. Radnici su vrlo slabo kao i činovnici i namještenici osigurani sa ishranom. Zadruga u kojoj su učlanjeni nije uspjela da im nabavi životni namirnica koje su za njih najpotrebnije. Tu je bio odraz upravnog odbora njihove zadruge. Mi smo isforsirali smjenu toga odbora, a sada novi zadržni odbor počeo je da se bavi pitanjem dobavke potrebnih namirnica za sve radnike i činovnike.

PROSVETA, na našem srezu radi osnovnih škola, jedna niža gimnazija i 6 analfabetskih tečajeva. Ovih dana održana je konferencija učitelja na kojoj je riješeno da svaki učitelj održi ako ne više makar po jedan analfabetski tečaj obavezno. Ova nedelja je kampanja protiv nepismenosti. Kulturno-prosvetni odbor izdao je zidne novine posvećene suzbijanju nepisme-

nosti i taj broj usmenih novina odaslan je po svim mjesnim odborima. Po pitanju nepismenosti održavaju se konferencije po selima i ove nedelje vrši se upis na terenu. U tome poslu učestvuju muslimansko kulturno društvo Preporod, koje radi da se muslimanski svijet upisuje u tečaj naročito ženski, kao i srpsko društvo „Prosveta“. Pri našoj gimnaziji postoji internat, u kome se nalazi 148 đaka. Internat je vrlo slabo snabdjeven inventarom koji mu je potreban. Jedino imamo dobre prostorije i u njima peći i za sada je snabdjeven drvetom. Kreveta ni slamnjača nemamo nikako, pokušali smo da pronađemo krevete ali u tome još nismo uspjeli a izgleda daće mo slamnjače nekako nabaviti. Djeca su u internatu dosta golužava a pogotovu bosa a i sa namirnicama vrlo slabo stojimo osim žita. Budžetske mogućnosti su vrlo slabe da nabavimo sav inventar i hranu koja je potrebna za ovaj internat. Sad su se preduzele mjere da se preko zadruga nabave potrebne životne namirnice, kupus, krumpir, i ostalo.

SOCIJALNA POMOĆ, u djelenju socijalne pomoći do sada se mnogo griješilo tako da se nije vršila pravilna raspodjela. Sreski n. odbor poduzeo je mjere da se te greške isprave. Prišlo se tome da sam narod određuje pomoć onome kome treba a i koliko mu treba. U tome poslu se prilično uspjele. Došlo se do toga da je sam narod veći broj molbi odbio a bilo je slučajeva da si pojedini podnosioci molbe i sami odustajali od pomoći kad se upotpunosti obrazložilo kome u stvari ta pomoć pripada. Na našem terenu ima ih takvih koji nemaju na osnovu čega praviti molbe niti imaju pravo na novčanu pomoć, a nemaju žita - gladni su. Spisak takvih porodica sreski n. odbor poslao je okružnom odboru i svoj predlog da im se pomogne u žitu u koliko to bude moguće.

ZADRUGE: Na našem srezu osnovano je 21 zadruga, koje neke od tih nisu ni registrovane. Rad tih zadruga sve se uglavnom na ono što dobiu iz trgovačkih preduzeća, dok nema ni jedne koja bi samoinicijativno nabavila ni ono što je najsitnije, a što je neophodno potrebno za zadrugare. Pred toga zadružni odbori pa makar u njima bili i članovi partije većinom su neaktivni i nesnalažljivi u jednom takvom poslu s kojim nisu baratali. Mi mislimo održati jedan deseto-dnevni kurs sa poslovođama u zadrugi na kome bi naučili bar ono što je najpotrebnije za rukovođenje jedne zadruga. Poslali smo i jednoga druga u Sarajevo na zadružni kurs koji je od nas i tražen. Mi smo poduzeli sve mjere da se odmah registruju sve zadruga koje još to nijesu učinile i da se preko zadružnog odbora povežu sa glavnim savezom Zemljoradničkih Zadruga u Sarajevu. Te da bi mogli da podignu potreban kredit s kojim bi oživili rad zadruga.

JAVNA BEZBJEDNOST: Narod po selima a tako isto i u gradu nije dovoljno obezbjeđen. Dešava se da se u ponekom selu osjetila i ako ne mnogo krađa. Vrlo mali broj milicije imamo na terenu a i koliko ih ima nemaju dovoljno spremni da ulaze u trag ovim krađama. Isto tako dešavale su se krađe i u samom gradu Dubici, te smo radi toga uveli patroliranje u gradu, a te patrole sastavljamo od najboljih ljudi te smo tu krađu suzbili.

Nastojali smo da u ovom izveštaju prikazemo pravo stanje na ovome srezu a vjerujemo da je možda nešto i propušteno pa Vas molimo da nam ukazete na te propuste. [...]

[Dokument br. 11]

Sreski Komitet KPJ Bos. Dubica

25. XII. 1945 god.

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ BANJA LUKA

Šaljemo Vam mjesečni izvještaj za ovaj mjesec o stanju i radu na terenu našeg sreza.

Političko stanje:

Samo političko stanje na našem srezu nije tako dobro radi nedostataka u ishrani, jer ima na našem terenu veliki broj gladnih familija. Ono žita što stigne za dijelu gladnom narodu dijeli se po tablici, a to je malo iz tih razloga što baš u onim krajevima gdje ima gladi nije ove godine bilo nekih drugih jela nego im samo preostaje da se hrane suhim kruhom koji dobiju po tablici. Golotinja i bosotinja koje još uvijek ima na našem terenu u priličnoj mjeri, mnogo ometa sam politički rad jer se mnogi osjećaju nezadovoljni jer nemogu da se snabdiju sa odjećom i obućom. Polovna roba koja je stigla da se dijeli narodu još se nije počela dijeliti a uzrok tome je što je ta roba preuzimana najprije u ruke sreskog odbora vlasti a po tom u ruke državnog preduzeća koje još do danas nije dobilo niti cijene niti naredbe da tu robu dijeli a narod stavlja pitanje što se do sada nešto ne preduzima.

Samo političko stanje u Bos. Dubici za sada nije zadovoljavajuće pošto se još opaža pomalo nacionalne mržnje i kod naroda i kod pojedinih članova mjesnog N. Odbora tako da su u posljednje vrijeme neki članovi mjesnog N. Odbora u posljednje vrijeme pronalazili način kako bi podnijeli ostavku na dosadašnjoj dužnosti, i 24. ov. mj. 4. muslimana iz mjesnog N. Odbora Bos. Dubice podnijeli su ostavku od kojih dva članovi KPJ. Sreski

komitet postavio je predase da tu svu stvar ispita a da se iz mjesnog vjeća izaberu novi ljudi u odbor, što po ovoj stvari učinemo mi će mo Vas obavjestiti.

Političke konferencije se održavaju po svim pitanjima koja iskrsavaju na terenu našeg sreza, i pored svih gore navedeni poteškoća narod se ipak dosta dobro odaziva svojim pozivima a i radu koji se zatražuje od njega. U poslednje vrijeme na konferencijama se mnogo posvetilo pažnje oko prorađe nacrtu Ustava sa narodom. U gradu je održano jedno predavanje o nacrtu Ustava. Na ovim konferencijama bilo je prilično naroda, diskusija je bila dosta živa a narod je živo zainteresovan. A i pored toga što se radilo nije se uradilo dovoljno ostalo je još nekih zaseoka sa kojima nije prorađen nacrt Ustava što će biti završeno u najskorije vrijeme.

Mjesni odbori Narodnog fronta formirani su u svim mjestima tako da se sada već lakše radi, pristupili su održavanju političkih konferencijama sa narodom koje su u mjestima u poslednje vrijeme bile zalegle. U samom političkom radu dosta pomažu drugovi koji su demobilisani iz jugoslavenske Armije, drugovi koji su demobilisani i koji su stizali na naš teren narod ih je primio sa oduševljenjem, sam njihov odnos je sa narodom dosta dobar, vrlo mali broj demobilisanih traži zaposlenje a koji su se obratili i tražili zaposlenje mi smo nastojali da im udovoljimo, neke od njih smo poslali smo na zadrugarske kurseve a neke zaposlili u trafikama.

Familije koje nemaju radne snage oskudjevaju sada u zimsko vrijeme u ogrjevu a preko konferencije se nastoji govoriti o pomoći tim familijama što se i čini.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA

Na ovom srezu ima sada članova KPJ .... [nije upisano] od toga broja ima radnika ...., intelektualaca .... a ostalo su seljaci. Kandidata ima .... Članstvo SKOJ-a ima .... . Naš sreski komitet sastavljen je od 7. članova od kojih su svi zaposleni u raznim ustanovama osim sekretara komiteta. Ovaj bi komitet mogao da radi ali još nema objedinjenog rada između članova komiteta, nema jednog zajedničkog plana rada kako bi se moglo planski raditi i posvršavati poslove na vrijeme. U svim mjestima održani su sastanci mjesnih ćelija na kojima je sastancima demokratskim putem izabrato mjesno rukovodstvo biro ćelija.

Biroa jedino nemamo u Orahovi pošto ima mali broj članova KPJ.a koja je ćelija vezana direktno za sreski komitet. Na tim Partijskim sastancima izabrani su delegati za sresku Partijsku konferenciju. U partijskoj

organizaciji osjeća se kod većine članova partije neodgovornost i labavost te se iz tih razloga neizvrše neki zadatci koji se postavlja pred njih, mnogi drugovi i koji bi htjeli da se upuste u političku borbu sa nekim ko ometa rad nemogu jer se osjećaju nejaki a i radi same niske teoretske izgradnje.

U zadnjem izvještaju smo Vam javili da smo formirali Partijsku komisiju za ispitivanje članova KPJ. U mjestu Međeđa koji su prodali narodno sijeno a pare su podjelili međusobno. Sijena je bilo jedan vagon a njih je bilo petero. Komisija je ispitala svu stvar, sjeno su ukosili zarobljenici a radna četa je sijeno sabrala u svrhe naroda. Kada je sijeno sabrato tadašnji opštinski odbor je prodao a novac podjelio među sobom tako da je svakog od njih zapalo po 500 hiljada dinara za koji su novac navodeći bili vrlo potrebni da se obuku i obuju i da se podmire njihove lične potrebe. OZN-a je istu ovu stvar ispitivala i predala ih Sudu a Vi nam dajte predlog šta da radimo sa njima jer su sve petero članovi KPJ. Oni još navode da je sreski N. Odbor znao za to i da su oni sreski N. Odbor u svom mjesečnom izvještaju izvjestili o tome.

SKOJEVSK-a ORGANIZACIJA

Ova organizacija dosta ima propusta u svom radu a to proističe od toga što se mlađi članovi SKOJ-a teže saživljavaju sa problemima koji iskrsavaju pred njima, a i usled svoje mladosti nemoćni su da ponekad izvršavaju zadatke koji stoje pred njima. Prokušavanje u radu i čeličenje u masovnim akcijama u poslednje vrijeme se kod omladine ne zapaža što je razlog da je i unijeto mrtvilo u omladinu, osjeća se i to da je dosta slaba pomoć skojevske organizacije od strane Partije i od Skojevskog sreskog rukovodstva. Članovi sreskog Skojevskog rukovodstva pohađaju gimnazijski tečaj te ih tako vrlo malo ostaje za rad sa omladinom. Po svim mjestima formirana su mjesna Skojevska rukovodstva što će ipak da objedini rad omladine što doskora nije bilo a što je ometalo u radu.

NARODNA VLAST

Sreski odbor Narodne vlasti još nije postigao da zadatke i probleme riješi na vrijeme i tačno ali se ipak zapaža svakog dana da je samostalniji u svom radu. Na 11. ov. mj. održana je sreska skupština narodne vlasti na kojoj su iznijeti izvještaji o dosadašnjem radu Narodnog odbora. Na skupštini su postavljeni i mnogi zadatci pred izvršni odbor a i pred samu skupštinu koji treba da se izvrše do iduće skupštine. Skupština je vrlo dobro uspjela u svome radu. Sreski N. Odbor je sredio dosta dobro svoje kancelarijske poslove a kontrola nad činovničkim poslom se vrši da bi rad bio što isprav-

ni. Pomoć mjesnim narodnim odborima se daje u priličnoj mjeri. Rad mjesni narodni odbora pomalo se sređuje dok imamo dva mjesna odbora koji su slabi u svom radu a i u odnosu sa narodom. Mjesni Narodni odbor Slabinja bio je u svom radu dosta netaktičan u odnosu sa narodom što je izazvalo negodovanje sa narodom, sam međusobni odnos članova mjesni odbor Slabinja bio je vrlo slab što je uveliko kočilo rad i razvoj naroda i odbora. Pored svega toga uhapšen je od strane OZN-e sekretar mjesnog odbora Slabinja Janko Bajalica a ujedno i sekretar mjes-ćelije koji je kako se tvrdi u Jasenovcu kada je bio u logoru prokazivao neke drugove te je počinio neke greške koje ga terete. Odbor Narodne vlasti Slabinja je skoro sav rasvormirat i moramo pristupiti ponovo izboru mjesnog odbora, iz mjesnog vijeća. Skorom isti slučaj je i u Bos. Dubici.

ANTI-FAŠISTIČKI FRONT ŽENA

U najskorije vrijeme žene su počele da se bolje odazivaju na konferencije i da posjećuju analfabetske tečajeve. Na našem terenu ima priličan broj nepismeni žena, do skoro nijesu bile izabrane odborice AFŽ-a. a u zadnje vrijeme na konferencijama su izabrani i mjesni seoski odbori AFŽ-e, te su ipak žene sada dobile svoje rukovodstvo i rad je krenuo napred. Oformite su čitalačke grupe koje posjećuju priličan broj žena.

PROSVETA

Izmjena u otvaranju novih škola i popuni učitelja na našem srezu nije bilo nikakvih. Novih analfabetskih tečajeva na terenu našeg sreza ima ..... koji su počeli sa radom i koji se posjećuju redovno od strane napismenih drugova i drugarica, gradi se nekoliko kulturnih domova gdje će moći više da se okuplja narod na masovne konferencije.

SOCIJALNA POMOĆ

O rješavanju molbi za socijalnu pomoć mogli bi da kažemo da smo uspjeli u priličnoj mjeri jer su same molbe rešavane na masovnim konferencijama gdje je narod odabrao ili zabranjivao kome treba a kome ne treba socijalna pomoć. Narod je vrlo zadovoljan što se na ovaj način dodjeljuje i riješava socijalna pomoć.

JAVNA BEZBJEDNOST

Narod nije dovoljno obezbjeđen jer se još uvijek dešava krađa i poneka svađa na terenu našeg sreza. Još uvijek imade nedovoljan broj milicije a i ono što ima dosta su nesposobni dabi mogli sprovesti krivične ispite i saznavati po krivičnom djelu.

Mi smo Vam u ovom izvještaju u glavno iznijeli stanje na našem sre-
zu pa ako je nešto propušteno molimo Vas da nam ukažete na propust.

S ТИТОМ u konačnu pobjedu.

Za sreski komitet KPJ.

Миљатовић Василије

[Dokument br. 12]

Sreski komitet KPJ. Bos. Dubica

27. XII. 1945 god.

Okružnom komitetu KPJ BANJA LUKA

Dragi drugovi,

Dostavljamo Vam spisak drugova sa kratkim karakteristikama koji su
od strane ovog komiteta predviđeni da bi došli u sreski komitet, i to po
ovom redu:

MEDIĆ DRAGAN, član je mjesnog biroa za Gor. Gradinu. Pošten je
dosta vrijedan i kao komunista čvrst, ima vrlo lijepe uslove za dalji razvoj.

VUČEN DUŠAN, Član je ogranka mjesne ćelije Mirkovac, drug je
demobilisani oficir, vrlo dobar i pristupačan, dosta je klasno svjestan u radu
uporan i sa masama se brzo povezuje. Kao čovjek pošten i dobar radnik.

RADOJČIĆ MILAN, član je mjesnog biroa Petrinja, čvrst je i odan,
iskren do krajnosti, prilično popularan među masama, razvojna linija mu je
dosta dobra.

ĆURIĆ KRSTA, član je ogranka ćelije u Bos. Dubici a pored toga
član je i sreskog N. Odbora. Dosta je čvrst disciplinovan i vrlo povjerljiv, sa
narodom se vrlo lako povezuje. Njegova razvojna linija je dobra.

ZUBOVIĆ OSMAN, Član je agit-prop komisije pri ovom komitetu,
mnogo je zauzimljiv u svakom radu. Odan, pošten [i] iskren. Teoretski je
uzdignut prilično a kao praktičar nije najbolji. Mnogo vodi računa o svojoj
izgradnji.

BULIĆ OSTOJA, sada se nalazi na dužnosti kao sekretar mjesnog bi-
roa Johova. Vrijedan je i snalažljiv u svom radu. Mase ga mnogo vole. Teo-
retska izgradnja mu je prilična.

SRETO BUKVA, sada se nalazi na dužnosti kao predsjednik sreskog Suda Bos. Dubica. Odgovornost i poštenje mu je na velikoj visini. Narod ga mnogo simpatiše i poštiva. Teoretska izgradnja i razvojna linija nisu mu najbolje, a u praktičnom radu je vrlo dobar.

MEĐED STANKA, Sada se nalazi u ogranku gradske ćelije a inače je član sreskog N. Odbora. Brza je i nesređena u svom radu. Teoretska izgradnja kod iste je prilična. U svom kraju prilično je popularna.

SLAVKO RADIĆ, nalazi se u agit-prop komisiji pri svom komitetu a inače je direktor gimnazije u Bos.Dubici. Vrijedan je i požrtvovanu svom radu. Kao komunista čvrst je i odan i voli svaki rad i ako je mladi član mišljenja smo da će odgovoriti.

DRAGO GLUMAC, sada se nalazi na dužnosti kao sekretar mjesnog biroa za Čitluk Strigovu. Vrijedan je i odan do kraja. Pošten je i odgovoran pred zadatcima. Nije dovoljno snalažljiv u svom radu, i ako se trsi za isti. Razvojna linija mu nije najbolja, ali sa više pomoći može zadovoljiti dužnosti za koju se predlaže.

Karakteristike za članove ovog komiteta mi Vam nešaljemo, jer manje-više nas poznajete.

S TITOM U KONAČNU POBJEDU!

Za S. K. KPJ.

Tomaš Kosa

[Dokument br. 13]

SRESKI KOMITET KPJ BOS. DUBICA

30 / XII / 1945 god.

OKRUŽNOM KOMITETU za BANJA LUKU

Dragi drugovi,

Mi u našem izveštaju nismo naveli slučaj druga Janka Bajalice, te Vas o tome sada izveštavamo.

Istina je da se je o drugu Janku Bajalici i ranije govorilo naime o njegovom držanju u Jasenovačkom logoru. U koliko je to istina svakako da nije to dobro i daje štetno, a mislimo da se tim pitanjem i sresko ponomoćstvo i okružno odelenje OZN-e bavilo. Valjda na osnovu dokaza sresko punomoć-

stvo OZN-e uhapsilo je druga Janka. To hapšenje je uslijedilo 21 o[vog] m[jeseca] a da o tome nije obavješten S. K. a vjerujemo ni Okružni te se je hapsijo i vezao prije nego je partija učinila svoje što svakako smatramo da je bilo pogrešno, a pogotovu kad je drug partiski rukovodioc, sekretar mjesnog biroa i sekretar mjesnog odbora N.vlasti. Kako se stvar svršila mi još nijesmo upoznati te Vas molimo da Vi tu stvar vidite i da nas upoznate dali drug Janko može biti čkan K. P. J. i dali može ostati na dužnosti na kojoj se nalazi. Istina je da je drug Janko ne taktičan i hegojista i da mu je autoritet kod naroda u njegovom mjestu znatno opao, a pogotovu sada kada je bio uapšen i vezan.

Napominjemo da je sekretar ovog komiteta ovih dana bijo na terenu u mjestu gdje radi Janko i daje pored ostalih poslova interesovao se kako stvar stoji po pitanju tog hapšenja. Ustanovijo je da Janka terete oni ljudi koji su još ranije radi svojih grešaka isključeni iz Partije i još neki manji broj ljudi koje su oni vrbovali u da se bore protiv njega. To je u glavnom Ljuban i Mikailo Marjanovići koji su isključeni iz Partije i Kojo Marjanović invalid koji nam se još do danas sa svojim karakteristikama nije javio kao član partije i ako znamo daje ranije bijo član K. P. J., a dosada se nije javijo ni vojnom delegatu niti pak vlastima da je demobilisan te tako ni njegove dužnosti niti pak stalno mjesto boravka nisu određeni.

Ponovo vas molimo da nam date savjeta kako sada da postupimo mi po pitanju ove stvari.

S TITOM U KONAČNU POBJEDU!

Za S. K. K. P. J.

Dušan Stojnić

Riješeno i odpremljeno

Summary

Reports of the District Committee of the Communist Party of Bosnia and Herzegovina in Bosanska Dubica from 1945

After the liberation of Bosanska Dubica on April 28th 1945, primary tasks were the organization of new structures of power, normalization of life and appropriation of new, peacetime conditions. Central political authority was based within the District Committee of the Communist Party of Bosnia and Herzegovina, which was subordinated to the County Committee in Banjaluka. In this text we are publishing preserved reports of the District Committee, which were, from the liberation until the end of 1945, sent to the District Committee. These reports contain detailed information on social and political conditions and events in the District.